

Učiteljski

TOVARŠ.

Izhaja
1. in 15. dne vsakega
meseca na celi poli.

—◆◆◆—
List za šolo in dom.

Veljá
za vse leto 2 gl. 50 kr.,
za pol leta 1 gl. 30 kr.

List 2.

V Ljubljani 15. januarja 1871.

Tečaj XI.

Mati in sin.

„Oj, hvalo Bogu, da končán
Že jutri bode boj strašán,
Da vendar cesar skléně mir,
Ki spet odperl bo sreče vir.

„Oj, mili Bog daj, da končán
Že jutri bode boj strašán,
Da ljubi sin se verne spet,
Ki ločena že pet sva let.

Domóv se vernil bom vesel,
Priserčno mater bom objél,
Ki vém, da čaka me težkó,
Al misli žé, da me ne bó“.

Ti krogle smertne vari ga,
Da britki meč ne vdari ga,
Sej vselej on pošten je bil,
Lepó me v starosti redil“.

Takó vojak mlad govórí,
Tolaži se o polnočí,
Ko luna sije na poljé,
Na katerem trupla kervavé.

Takó še mati govórí
In sklenjene roké derží,
Ko luna sije nad vasjó,
Kjer vse počíva že sladkó.

Prisveti kmalu beli dan,
In boj strašán je rés končan:
Sin z materjo sta se sešlá,
Kjer ponehá ločítev vsá.

Fr. Cimperman.

Učiteljevi dobri sklepi.

Zópet novo leto! Kako neprestano hitro beží zlati čas proti morju večnosti! Mornarju enako veslajé in boré se z razkačenim morjem veslamo po morju življenja! Da bi bila naša vožnja v hitrem teku tega časa vedno srečna! Bodimo previdni, enako mornarju, ki se skerbno ogiblje nevarnih krajev na morju, ter je vedno pazljiv, da ne zadene ob kako skrito skalo. Enako se varujmo tudi mi na morju življenja zmotnjave, ki bi nam težila in ovirala

vožnjo proti naši pravi naméri. Bodimo previdni, da nam bežeči čas kje ne vseka britke rane, ki bi nas skozi vse življenje hudo skelela.

Mornar, da ne zgreši prave poti na širnem morju, se skerbno ozira na zvezde, ki so mu vselej tudi zveste vodnice in mu kažejo pravo pot. Tudi mi se na morju življenja pogostokrat ozirajmo na nebeško luč — pravo pravnost, ona naj nam bode vodnica na nevarni vožnji med svetnim hrupom. Z novim letom začela se je zopet nova doba. To naj me opominja, da se tudi jaz prenovljam. Danas sem sklenil, da hočem dragi čas tako-le porabiti:

1) Dolžnosti svojega stanú bodem prav na tanko spolnoval. Nobena stvar me ne sme ovirati, da bi kdaj in kje zanemarjal svoje dolžnosti! Ker pa vem, da spreten delavec lože in bolj s pridom opravlja svoja dela, zato se hočem za svoj stan vedno bolj in bolj pripravljati. Rad bom bral spise, ki govoré o učiteljskem stanú; pa tudi v drugih vednostih ne bom zaostajal.

Da bo pa moje prizadevanje imelo boljši vspeh, in da bom bolj s pridom izrejal mladino, zato se hočem 2) vedno pošteno in tako obnašati, da ne bo mladina nikdar nad mano kaj spodtekljivega zapazila. Obnašal se bodem vedno tako, kakor se spodobi možu in pravemu učitelju. In tako mislim, da lepa obnaša mi bode pravi pomoček pri izrejevanju mladine. V družbe ne bodem mogel dokaj zahajati, kajti kakor sem prevdaryl, ne bode mi kaj veliko časa za te ostajalo.

Vendar, kolikor mi bo dopuščal čas, se bodem rád družil s pametnimi in verlimi možaki, ker ni mi neznan, da tudi to ima ne majhin vpliv na moje daljno izobraženje.

Naj boljša družčina kot dosoraj, naj mi bodo tudi v prihodnje dobre, ukapolne knjige in časopisi. 3) Vedno naj mi bo pred očmi tehtni rek: „Čas je denar“. Sklenil sem, da hočem v novem letu z zlatim časom, kot z naj dražjo rečjo gospodariti. Da pa to spolnim, se bom na tanko deržal „dnevnege reda“, ki sem si gá danes osnoval. V vsem pa si bom prizadeval, da vestno spolnujem svojo nalogo. Vedno naj mi bo pred očmi moja prava naméra.

4) Ker pa novi čas marsikaj tirja od učitelja, kar mi je bilo pred še neznan, zato bodem skerbel, da se izobražujem v duhu časa. Strogo se bodem ravnal po postavah; vse nove skušnje bodem marljivo zapisoval v šolski dnevnik. Vedno bodem skerbel, da zadostujem novim tirjatvam!

Za te in enake reči si hočem prizadevati o novem letu, katero smo ravno nastopili. Blagor mi, če spolnim svoje dobre sklepe!

Z veseljem spominjal se bodem konec leta minulih dni; radostno se bodem oziral nazaj na preteklost, v kateri sem sejal za prihodnost.

To pa že naprej vem, da se bodem mogel dokaj boriti sam s sabo, ako hočem uresničiti svoje dobre namene. Vem pa, da „brez boja ni zmaga“. In hujsi ko je boj, slavnisha tudi zmaga. Vem, da življenje ni družega, kot neprestani boj. Zatorej se bodem trudil, da bodem mogel konec leta zapisati v svoj dnevnik tolažljive besede: „Blagor ti, boj si slavno dostal — zmagal si!“ —

Ne terdim s tem, da bi se ne smel tudi učitelj kdaj veseliti, a med veseljem in veselicami je velik razloček!

Sklenil sem, da tistim, ki me bi kdaj vabil na „zapeljive veselice“, bodem odgovoril s pesnikom: prijatelj

„— — — le opravi vabljenje,
 Sam bom usvojil si srečo in mir,
 Čisto obranil bom vest in življenje —
 Tega ne vzame minljivosti tir.“

Iv. Miloslav.

Šolsko in ljudsko izobraženje.

„Sola naj nikar samo ne podučuje, ampak naj odgoja; kar ima otrok postati, v to naj se izreja, — šola naj podučuje za življenje, a ne le za šolo!“ Bog zna, kolikrat smo že to slišali in brali, in ko bi bilo le z besedami opravljeno, kedaj bi bili imeli že take šole — a poglejmo, koliko se je že djansko storilo v tej stvari! Te besede naj prvo od šolskih zvedencev povedane, odmevale so po vseh stanovih, ljudem so dopadale, in od drugod so prišle na učiteljska ušesa. Učitelji skerbite, da bodete tako podučevali, da se bode duh izobraževal, um, razvijal!

Ali so pa ljudje ali je svet sploh premislil, kako se bo to doseglo, ali je poznal pota, po katerih se pride do omenjenega cilja in konca, ali so poznali zapreke in ovire na tem potu? Školniki so to stvar večkrat dobro razodevali, — ali so kaj dosegli? Od učiteljev se čedalje več tirja, učitelj naj uči to, naj uči uno, naj bode tak ali tak. Vsak vé učitelju očitati napake in nevednosti. Šolska mašina se zasuče, začné mleti, in iz nje pride toliko in toliko protokolov, toliko sporočil, no sedaj pa gré vse dobro! Le počakaj malo! Začénja pa sedaj eno ali drugo kolo pri mašini cviliti; tako ne pojde, drugo kolesce namesto pervega se vtakne notri, in vse se z oljem — s paragrafi prav dobro namaže — in mašina melje in melje naprej; kaj bo zmelala, nas bo prihodnost učila.

Pa pustimo podobe na strani, in pojmo k stvari! Poduk, ki izreja in izobražuje, se je tirjal že davno, a pogojev k temu neogib-

Ijivo potrebnih ni bilo, in šole, kakoršne so sploh, ne zadostujejo potrebam sedanjega časa, a težav in zaprek je tukaj toliko in toliko, tako mnogoverstnih in zapletenih, da se to ne more kar na enkrat zgoditi; vsaka stvar pride le počasi, in prehitri napredek je dostikrat nazadek.

Poglavitni vzrok, da se pri naših šolah ne razvija pravo življenje je pač ta-le:

1. Stvar je sama na sebi sila težavna.
2. Ljudje pa nočejo spoznati težav, ktere se tukaj gromadijo in kupičijo.

Res, da prav v kratkih besedah se dá dopovedati: Perva in poglavitna dolžnost šole je, da skerbi, da se otroci na duhu in telesu naravno razvijajo, da postanejo krepki, zdravi čiljega telesa in vednega uma; prav kratko se to tudi dopové: Vse šolsko podučevanje naj se tako vravnava, da služi temu glavnemu namenu. A to izpeljati, to je umetnost, nič manj važna in imenitna od drugih umetnosti; kar se pa tiče njene imenitnosti, važnosti in vpliva za osebno in državno življenje pa daleč prekosi vse umetnosti.

Kolikor sta si navskriž noč in dan, toliko sta si navskriž mehanično in odgojevalno podučevanje, in kakor se razločuje življenje od smerti, toliko se razlikuje učitelj, ki izobražuje od učitelja, kateri le dresira.

Kaj pa tirja tako podučevanje od učitelja?

Ko bi imel le enega samega otroka pred sabo, da ga podučujem in izrejam, bi mogel poznati njegove dušne in telesne lastnosti; vedeti bi moral, kako ga bodem podučeval, koliko tirjal od njega, da ne bo njemu pretežavno in da bo vendar le napredoval; poznati bi moral pripomočke, s katerim bodem budil njegov um, omehčeval voljo in ogreval serce, poznati bi moral z eno besedo njegove dušne in telesne lastnije. Vse to bi moral vedeti, ko bi podučeval le enega otroka, sicer bi bil podoben vertnarju, kateri terga plevel, in pomandra žlahtne sadike. *)

Koliko bolj se kaj tacega more reči od učitelja, ki podučuje 50 — 100 ali še po več otrok, ki dostikrat živé v slabi okolici, nad katerimi je že marsikaj popačenega, ko se dostikrat v eni uri vse podere, kar je učitelj mesece in leta stavil. Da bi tedaj učitelj mladine ne kvaril in zlega ne trosil, je potreba, da pozná svoje izročence, da pregleda, kaj bode iz njih, da pazi na njih dušo in telo, in zoper dušne in telesne napake rabi prava sredstva. On mora odstraniti vse, kar bi otroškemu telesu škodovalo, nezdravi zrak, pre-

*) Od verske izreje pozneje.

malo ali preveč svetlobe v šoli. On more poznati kolikor toliko telesne lastnosti pri otroškem telesu. Ako pa sam ne vé, kako se človeški duh razvija, in da duh potrebuje potrebne hrane, mu tudi ne more dajati take hrane.

Ako bi se od učiteljev ne tirjalo drugega, kakor da podučujejo v branji, pisanji in številjenji, ne gledé na to, kako to podučujejo, dasiravno nemara otroci pri tem škodo terpé na duhu in telesu, ako se drugega ne tirja nego mehanično podučevanje, potem je pa vsak mežnarski hlapec dober za učitelja, da le zná brati in pisati, potem pa tudi ni treba učiteljem plače zboljševati i. dr.

A drugače je, ako od nas tirjate, da otroke izobražujemo in podučujemo, potem postane stvar vsa drugačna, potem moramo učitelji vedeti, kako se mladi človek razvita, potem moramo biti podučeni v človekoslovji in pedagogiki — ako ne, je pa tepec tisti, kateri od šole pričakuje, da bo zadostila zahtevam in tirjatvam današnjega časa.

Da naj učitelj otročjo naravo do dobrega pozná, to se prav lahko tirja, a doseže se le z velikim trudom in z dolgoletno skušnjo in premišljevanjem. Kakor povsod, tako tudi tukaj človek še le spoznava, kako malo vé o stvari, kedar to vednost resno premišljuje.

Da tedaj učitelj storí, kar današnji čas tirja, neogibljivo je potrebno, da ima vednost o človeku, kar zadeva njegovo dušo in telo.

Poglejmo si pa tukaj dva čebelarja! Pervi ima veselje do svojih čebel, in se trudi, kakor vé in zná; pa ravná po stari navadi s čebelami, kedar rojijo, jih vgreba, jeseni pa brez usmiljenja morí. Drugi pa to bolj po novem ravná. Čebele ima čisto v svoji oblasti, ž njimi ravná, kakor hoče. Da le Bog dá dobro vreme, drugo vse sam storí. Rojijo mu čebele, kedar on hoče, izreja si mačic, kolikor mu jih je treba, noben panj ne ostane brez matice, in iz svoje čebeloreje ima na pol več dobička, kakor prvi. Kje je skrivnost tega? Le v tem, da drugi pozná lastnost teh živalic.

To podobo si vsak sam lahko tolmači; opomnimo le to, kako velik razloček je teorija od prakse, bukve od djanja v življenji. Niti ene bukve ne morejo vsega popisati, kaj je vse treba pri čebeloreji, ravno tako tudi nobene bukve vsega ne povedó, in ne morejo temu svetovati, kdor nima darú, da bi se v potrebi znal prav sukati. In to je vendar poglobitna reč, ktera se še težje dobiva, nego teoretično izobraženje.

Učiteljstvo prizadeva od leta do leta toliko pridnosti, toliko truda, toliko previdnosti, doslednosti, premagovanja samega sebe in

toliko stanovitne volje, da se dober učitelj sme z vsakim umetnikom primerjati, in da je občnega spoštovanja toliko vreden, kakor drugi umetniki, ako ne znabiti tudi še bolj.

Obširna vednost pa učitelju še malo pomaga, ako tega ne zná v šoli prodati. In ravno to se pa ne dobi z učenostjo, marveč to pride od tega, koliko ima učitelj ljubezni do svojega stanu, koliko ljubezni do otrok.

Gorečnosti, vneme in ljubezni do poklica, pa noben stan ne potrebuje toliko, kakor učiteljski.

To se zopet prav lahko tirja, a koliko dela je potreba, da se to doseže. Ako n. p. učitelj hoče zemljepisje podučevati tako, da bode izobraževal, mora izbrati za učence to, kar je naj bolj zanimivega in podučljivega v tem obsegu, da pa to more zbrati, mora sam stvar do dobrega razumeti. Sicer ni treba tukaj, da bo zemljepisje kakor učenost do dobrega poznal, znanje njegovo o zemljepisji mora biti obširno. Ako hoče učitelj razlagati otrokom n. p. plinovo svečavo ali telegraf, mora otrokom povedati le bistvene reči, sam mora pa stvar dobro poznati, kako bode drugače bistvene reči odbiral?

Mislimo si tedaj te in druge nauke v šoli, koliko se vendar tirja od učitelja in koliko mora vedeti!

Pa to še ni vse, kar se tirja od učitelja.

Druga nemška slovnica za slovenske ljudske šole.

Da ostanemo zvesti svoji obljubi, moramo sedaj v novem letu spregovoriti in svoje mnenje povedati o „Drugi nemški slovnici“. Ker smo že „Prvo nemško slovnico“ dovelj obširno razložili in ker je „Druga“ po ravno istih glavnih vodilih osnovana, ne bode treba o tej toliko na tanko poročati. Tudi ta slovnica je skozi in skozi praktična; kajti ima zelo veliko primernih zgledov in vaj, katerih zaderžaj je večidel kazavni nauk.

Knjiga ta je zelo obširna; obsega 276 strani v majhni osmerki; tedaj več, kakor vsa prejšnja gramatika. Slovnice je v teh bukvah 120 strani, berila (nemškega) 90 in na ostalih straneh je besednjak. Slovnica ima zopet 4 razdelke: 1) goli stavek, 2) razširjene stavek, 3) pretekli i prihodnji čas in 4) pravopis.

V prvem razdelku — goli stavek — se nekaj ponavlja to, kar je v „Pervej slovnici“, nekaj pa so nekteri zgledi iz te

slovnice pojasnujejo in tudi nova pravila dodajajo. Tako je tukaj govorjenje o delih golega stavka, o podmetu (tako imenuje pisatelj osebek, [subjekt], kar menda ne bode vsem všeč) in povedku, o rabi členkov ali spolnikov *der, die, das; ein i. t. d.* V 4 vajah (§§) je dopovedek samostavnik z nedoločivnim členkom, v §. 5. je pa pridevnik (prilog). V §. 6. se pojasnuje raba besed *nicht in kein*, v 7. in 8. se obravnava še enkrat, pa bolj natančno, kakor v „Pervej slovnici“, množno število samostavnikov, v 10. je velilni stavek na versti, v 11. se rabijo svojivni zaimki *mein, dein* itd., v 12. in 13. se temeljito razlaga sedanji čas glagola v znanivnem in v 14. v velilnem naklonu; v §. 15. so krepki glagoli v sedanjem času, kjer v 2. in 3. osebi edinega št. spreminjajo prvotno samoglasnico, v 16. so sestavljeni (zloženi) glagoli, v 17. povračavni zaimki *mich, dich* itd., v 18. pomožni glagol *werden* pri napravi terpne oblike in v pomenu biti, postati, v 19. in 20. §. se pojasnuje v mnogih vajah raba nepravilnih pomožnih glagolov: *können, dürfen, müssen, sollen, wollen*, in v 21. se nahajata v mnogih zgledih nedoločna osebna zaimka *man in es*.

V drugem razdelku — razširjeni stavek — kjer je treba razlagati pridjane ali nebistvene stavkove člene, je naj prvo dopolnilo na versti. Ker je samostavnik in osebni zaimek v 4. sklonu naj navadniše dopolnilo, zavoljo tega se v §§. 22, 23, 24 in 25 razlagata v edinem in množnem številu prav obsirno. V §§. 26, 27 in 28 se potem obravnava 3. padež in v 29. pa 3. i 4. sklon skupno. Drugi sklon se razklada v paragrafih 30, 31 in 32 in v §. 33 in 34 je poslednjič popolno sklanjanje samostavnikov z določnim členkom in osebnih zaimkov.

Kot drugi važni pridjani del stavkov je prilastek. Ta more biti samostavnik v 2. sklonu, ta primerljej je v §. 35.; v 36. vaji so sestavljeni samostavniki v 2. padežu in v 37. vaji se razlagajo in rabijo kazavni i svojivni zaimki in pa nedoločni številniki. Ravno naštetih govorni razpoli so samostavniku večkrat prilastek; takisto tudi pridevnik, ki se nahaja v vajah: 40, 41, 42 i 43. V prejšnjih §§. 38. i 39. pojasnuje se prestavljanje slovenskih zaimkov svoj, svoja, svojo na nemško. V naslednjih paragrafih 44., 45. i 46. sledi stopnjevanje nemških pridevnikov.

Tretji nebistveni stavkovi deli so prirečja ali prislovni določki, ki se nahajajo v 47. in 48. vaji. V vajah 49 — 53 se v dilih praktičnih stavkih razlagajo samostavniki s predlogi in se v ta namen naštevajo in djansko rabijo predlogi 2. 3. in 4. sklona. Naposled so v §. 54. kratki slovenski popisi: cerkev, miza, mačka, ovca, krava, ptice, ribe, drevesa, ki naj se na nemško predstavljajo.

V dosedanjih vajah so bili vsi stavki le v sedanjem času; pretekli čas — prav za prav polpretekli — nastopi še le v tretjem razdelku. V nemškem razločujemo, kakor znano, troji pretekli čas: polpretekli, pretekli in prejpretekli čas. V tej knjigi se toda obravnava le polpretekli čas. Pisatelj je bil gotovo teh misli, da se otroka popolnoma zmoti, ako se mu o trojih preteklih časih pripoveduje in da učenec naposled ne zná rabiti niti enega prav. V 55., 56. in 57. vaji se nahaja tedaj pomožni glagol *haben*, *sein*, *werden*, v 58. šibki glagol, v 59., 60., 61. in 62. krepki, v 63. sestavljeni in v 64. vaji pa nepravilni glagol v polpreteklem času.

Prihodnji čas se poslednjič pojasnuje v §. 65. in 66. Temu oddelku je naj zadnje dodano 6 kratkih slovenskih povesti in 3 listi s tem namenom, da se na nemško prestavljajo. Te povesti so: čebela in človek, leni konjič, lisica in raca, skopuh, solnčni vzhod.

Dosedaj smo naštevati na drobno, kar slovnica obsega sama na sebi v omenjenih treh razdelkih; kajti v 4. razdelku je na 8 stranéh le nauk o nemškem pravopisu, ki pa nima posebnih vaj v ta namen, ter v bistvu obsega ravno isto, kar je v prvem razdelku „Perve nemške slovnice“.

Da bodemo tudi „Drugo slovnico“ prav sodili, primerjajmo jo s tistim delom stare gramatike, ktereга ta nadomestuje. Pred vsem moremo omeniti, da se je pri tej slovnici opustilo veliko težavnih slovnčnih pravil, ki se nahajajo še celó v prvem predelku stare gramatike. Tako ni v novih slovnicah priložajev (deležnikov) sedanjega in preteklega časa, — poslednji pač v dveh vajah — preteklega in prejpreteklega časa, zloženega stavka z veznimi in ozirnimi zaimki, veznega naklona in še nekaj drugih težjih gramatika-ličnih drobtin. Po vsem tem je torej razvidno, da je v „Pervej“ in „Drugej slovnici“ nekaj manj tvarine, kakor v prejšnji gramatiki; ta pa (tvarina) se v novih slovnicah v bolj obširnih vajah obravnava.

Terminologija je v novih gramatikah nemška in slovenska. Per-va je veliko gorša od one v stari gramatiki, akoravno se povsed ne vjema s terminologijo v Janežičevi slovnici, ktera je dandanašnji v šoli naj navadniša in morda tudi naj boljša. Pravil in opomb v „Drugej slovnici“ ni veliko, a vendar zadosti. Naj hvalevredniše so vaje; kajti v njih ni samo oblika dotičnim slovnškim pravilom primerna, ampak s pravo obliko se strinja dober, lep in koristen zaderžaj.

Pri „Drugej slovnici“ je le eno, nad čemur se spodtikujeno. Nемеc pravi: „Zu viel des guten“ in to veljá pri sedanjih okoliščinah tudi gledé te slovnice. Kakor je splošno mnenje in kakor so se-

danje razmere, namenjena je pričujoča knjiga za 3. razred čveterorazrednih ljudskih (glavnih) šol. V 4. razredu se skoraj ne bode rabila; kajti za to stopinjó odločena je že druga nemška slovnica, ki se menda ravno kar tiska. Pričujoča knjiga obsega namreč za 3. razred preveč; v njej je trikrat toliko gradiva kakor v „Pervej slovnici“; ta ima slovniški nauk na 40, una pak na 120 straneh. Po novem učnem in šolskem redu se ne more več v nemščini toliko podučevati, da bi se mogla vsa „Druga slovnica“ s takim vspehom prebaviti, da bi ta nauk kaj koristil. Ako se pa bode na nemščino preveč oziralo, zanemarjali se bodo drugi zapovedani nauki. Temeljito se tedaj ta slovnica v enem letu nikakor ne more obdelati. Koliko pa poveršno in polovičarsko delo veljá, to vé slehern previden šolnik.

„Druga slovnica“ ima sicer res manj pravil in opomb in tudi manj gramatikalične tvarine, kakor jih je imela gramatika; ima pa za to toliko več vaj in zgledov. Prestavljanje poslednjih na slovensko in nemško pa je v novih slovnicaх veliko bolj zamudivno, kakor v stari gramatiki. V tej je imel učenec pred posamnimi vajami potrebne izraze, sedaj jih mora zadej v besednjaku dolgo iskati, in to mu jemlje veliko časa. Učenec si iz novih slovnic ne bode drugače nabral in v spomin vtisnil nemških izrazov, kakor tako, da si bode besede iz besednjaka zapisoval v poseben zvezek, kamor si bode pred vsako vajo neznane izraze začertal, da jih bode imel pri predstavljanji koj pri rokah. Tako ravnajo tudi gimnazijski dijaki pri učenji latinščine in gerščine in pravijo, da se „preparirajo“ (pripravljajo). To zahtevajo od njih tudi profesorji.

Nadalje vé slehern učitelj, ki se je v 3. razredu ukvarjal z drugim predelkom stare gramatike, da je ni mogel preobkladati. Ako jo je le malo temeljito razlagal in ako je le njene naj poglobitviše dele od učencev tirjal, vendar mu jo je konec leta še nekaj ostajalo. „Druga slovnica“ pa ima blaga, namreč saj še precej več od gramatike, tedaj ji bode 3. razred še toliko manj kos. Toliko o slovnici.

O berilu (nemškem), ki je vse drugačno, kakor dosedaj navadno v 3. razredu, ne opomnimo danes ničesar, č. bralce zavračamo le na opazke v tej zadevi pri razpravi „Perve nemške slovnice“ v lanskem „Tovaršu“.

Telesne vadbе.

(Dalje.)

Iz Berolina se je bilo telovadstvo zasejalo ludi v druga, večja in manjša mesta po Nemškem. Povsod so se osnovala telovadska

društva, pri katerih je bilo razun pridne telovaje zlasti veliko navdušenje za narod in dom. To nam pričajo slovesno obhajani spomini važnejših zgodovinskih dni, ki so jim svobodo domovine po odgnanstvu sovražnikovem zopet podelili. Tako so začénjali poletno telovajo 31. marca, dan slavnega vhoda nemških vojin in zaveznikov v Pariz. Dné 18. oktobra, na spomin vélike ljudske bitve pri Lipsiku bilo je pa poletno telovadbenje slovesno končano.

Akoravno je imela telovaja med nemškim ljudstvom koj začetkoma veliko prijateljev, vendar se ni moglo stalno vkoreniniti pri njih. Nekteri niži stanovi, zlasti pa mogočne osebe na postavodajavnih in veljavnih mestih niso hotli koristi novega odgojilnega nauka razumeti. Pričel se je bil zoper telovajo boj, kakoršen zadene vsako novo idejo, ki naposled vendar le zmaga in njeni prvi sovražniki so jej potem še večkrat zeló vdani. Ker je nemško telovadstvo po svojih načelih, posebno po Jahnovih mislih, nasprotovalo nekterim navadam in običajem, ki so se nahajali in se še dobé posebno med omikanimi stanovi, hoteli so poslednji vedeti, da telovadstvo pospešuje surovost in neotesanost, da izreja ošabno, terdovratno in uporno mladino, ter podpihuje ljudstvo. Začel se je bil naj prvo peresni boj za in proti telovadstvu; tega pričkanje so se vdeleževali v literaturi znani in imenitni možje. Tako je bil slavni nemški pisatelj H. Steffens velik nasprotnik novega nauka; rekel je, da telovadstvo podpira politični fanatizem, da nima zgodovinske veljave in da ima le dvomljiv korist za človeško zdravje. Na razsodbo tega pisatelja se je tudi pruska vlada močno ozirala; ta je mislila vendar še telovadstvo organizirati, ter v šolo vpeljati — kar zvé kralj pruski, da je Sand Kotzebue-ja umoril. —

Ker se je namreč govorilo, da je telovadstvo s tem umorom v zvezi, pa ni hotel kralj novega ukaza zastran vpeljave telovadnega nauka v šole podpisati. Vsled tega so morale vse javne telovadske naprave, učilnice in društva na Pruskem 1819. l. nehati; to se je potem zgodilo po vseh nemških deželah in telovadstvo se je bilo skrilo v zasebne izbe in dvorane, kjer se je le poredkoma in slabo gojilo. Jahn sam je bil padel v sodnjo preiskavo, ker so ga dolžili vdeležbe političnega razsajanja; l. 1824. pa je bil oproščen, in je potem mirno živel do svoje, l. 1852. došle smerti.

Da se ni na telovadstvo popolnoma pozabilo, telovadili so še posamni možje na tihoma in to idejo s knjigami še dalje med svet širili. Tako je imel Eiselen od l. 1825. v Berolinu malo telovadišče; tudi pisal je več knjig o tem predmetu, ki ga je iz večih ozirov ljudstvu priporočeval.

V Monakovem je bil 1528. l. Massmann odperl na deržavne stroške novo telovadnico in je pisal pozneje tudi več telovadnih bukev. Drugi možje, ki so si v posamnih nemških deželah za razširjanje telovadstva zasluge pridobili, so: dr. Klumpp, Lorinser, Ravenstein, dr. Koch in drugi.

Pa to so bile le posamno stoječe moči, ki so brez vladne podpore le malo storiti mogle. Še le l. 1842. je pruski kralj, Vilhelm IV. spoznal, kako važne za telesno zdravje in telesni razvitek mladine so vaje telesnih udov, njihova gibanja in kretanja, in ukazal je ta nauk vpeljati v vse šole brez izjemka.

To naredbo so posnemale druge nemške deržave, in v kratkem času je bila telovaja vpeljana v vse nemške učilnice. K temu so zeló pripomogle brošure, katerih se je bilo tisti čas veliko spisalo, da so pojasnovale to stvar od več strani, kako je namreč sploh za slehernega človeka koristna, zlasti pa za nekatere stanove.

Vse dosedajno telovadstvo se je bilo še premalo razvilo, premalo olikalo, da bi v resnici pomagalo, zdatno, vspešno izrejšati nježno mladino in mirno ljudstvo, ki ne išče pri telovaji svojih telesnih moči razkazovati in v izpeljavi težavnih in nevarnih vaj slavo pridobiti, marveč le polagoma, z lahkimi vajami svoje telo na kratkočasen in budiven način vterjevati. Jahnova telovadna sistema pa ni bila taka, da bi tudi serce in dušo požlahnovala; bila je po večem taka, da je gojilo mimo telesne moči in gorečnosti tudi ošabnost in slavohlepnost; to pa zlasti zavoljo tega, ker so Jahnovi nasledniki njegove prvotne dobre nauke prenapeto posnemali. Rodil pa se je l. 1804. v Offenbachu na Nemškem mož, ki je tudi tej nezgodi v okom prišel; Adolf Spiess je njegovo ime. Bil je sin učiteljev, in sam se je po doveršenih šolah zvolil stan svojega očeta. Od mladih nog je imel veselje do iger, ki so budile duh in krepčale telo. To veselje je hotel vcepiti tudi svojim učencem berž, ko je postal v 23. letu svoje starosti učitelj v Šviciji. S telovajo se je kaj rad pečal. Rad bi jo bil v svoji šoli z vspehom djansko izverševal; ali taka, kakor je bila na tej stopnji svojega razvitka, se ni podala v ljudski učilnici malih otrok. Do sedaj se je po večem razumevalo pod telovajo le vaje na orodjih. Spiess pa je bil prvi, ki je proste in redove vaje posebno čislal. On je tedaj naj važnejši del za otroško šolsko telovadstvo splošni sistemi pridjal in tako rekoč šolsko telovadstvo vstanovil; kajti proste in redovne vaje so po svoji naravi in koristi in po svoji lahki izpeljivosti naj bolj primerne mladinskemu nagnjenju. Ker polagoma vterjujejo mehke ude in kosti otroške, ker budé — ako so umno vravnane — tudi duh otroški in pospešujejo veselje za red in družabno življenje; zaslužijo res kot

pervi telovadni nauk in podlaga k nadaljevalnemu vso pozornost telovadnega učitelja malih učencev.

Za te praktične vaje ima Spiess naj večje zasluge; ne samo, da jih je skerbljivo vodil po več šolah, kjer je plodonosno podučeval; ampak tudi s peresom je tako pridno in obširno obdelal polje prostih in redovnih vaj, da je z velikim številom svojih knjig res veliko koristil dobri reči. Tudi Spiess je bil, ki je menda prvi javno priporočal ženskemu spolu telovajo; v ta namen se je pri spisovanju svojih knjig o telovadbi vedno oziral na oba spola. Le prezgodaj ga je Bog poklical od šolskega nadzorovanja na Hessenskem, kjer ga je smert doletela, in preselila na drugi boljši svet. (Konec prih.)

Drobtinice iz dnevnika slovenskega učitelja.

Spisuje *Josip Levičnik*.

Moto: „Nulla dies sine linea“
Stari rimljanski pregovor.

Prestopili smo, hvala Bogu, zdravi prag novega leta. Naj bi se v njegovem teku vsi bratje součitelji in naš ljubi slovenski rod radovali obilnih zemeljskih blagrov; naj bi leto srečno preživeli in enako tudi skončali! Fiat! t. j. naj se zgodi!

Po tem kratkem pozdravu naj po večjem še enkrat posnamem kot vvod k daljnemu spisu, kaj sem preteklo leto zapisal in tako rekoč kot zgodovinsko blago shranil v listinah našega verlega „Tovarša“ o dunajskemu gospodarstvenem kurzu l. 1869. To storim nekaj za to, da to še enkrat vsem „Tovarševim“ prijateljem in bralcem preteklega leta kličem v spomin; — želim, naj bi tudi novopristopni naročniki imeli o tem saj mali pregled; in slednjič mislim in tudi želim, naj bi po tem ponavljanju ostali lanski in letošnji članki v nekaki zvezi. Pod št. I. govoril sem o raznih pripomočkih, ki nas vodijo do omike; o moji prošnji za sprejetje v gospodarstveni kurz; o vgodni rešitvi te prošnje in o odhodu iz domačije ter ljubljene domovine. Pod št. II. sem po večjem popisal popotvanje od Ljubljane do Dunaja. Pod št. III. omenjal sem prihod na Dunaj in vpisovanje v gospodarstveno šolo. Pod št. IV. govoril sem nekoliko o politehniku, katero krasno poslopje odkazano nam je bilo kot učilnica skoz 7 tedenov; zraven pa sem tudi priobčil imenik veleučениh g. docentev; in pod št. V. sem potem obravnaval skozi celo daljne leto gospodarstveni poduk, katerega nam je razkladal jako spretni g. dr. Wilhelm, ki je bil iz Gradeca v to na Dunaj poklican.

Ker si gospodarstvena (kmetijske) opravila, t. j. obdelovanje zemlje s sadjerejo segajo tako rekoč v roke, hočem pod št.

VI.

govoriti dalje nekoliko o tem predmetu. Razkladal ga nam je g. P. Schirnhofen Gerhard, kapitar lilienfeldskega zavoda (Stift Lilienfeld), duhovnik prav zgovoren, dobrovoljen in prijazen. V vvodu svojih govorov kazal nam je, kaj ga je prav za prav vnelo za sadjerejca. Djal je, da prišel je bil v prvič kot kaplan na neko kmetijsko faro, kjer je imel tudi prav velik vert. To ga je nagnilo, poprijeti se sadjereje; in da je gospod delal to z veliko vnemo, v obširni meri in gotovo tudi z dobrim vspehom, soditi je bilo po tem, ker nam je dalje pravil, da prišel je bil od tam na drugo duhovsko službo blizu slavnega Marije-Celja, kjer je spisal tudi svoje dogodivščine. Kakor je bil gospod videti sam ves vnet za sadjerejo, enako tako je skušal tudi nas učitelje, in po nas tudi nam v poduk izročeno mladino spodbadati za ta koristni uk. Djal je, da pred vsem drugim je pri vsakem podvzetji treba ljubezni za reč, katere se polotiti hočemo; in da bi vnel ljubezen za sadjerejo v nas, pošteval nam je različne koristi, ki jih od nje prejemamo. Donaša nam mnogoverstnega sadja, ki nam je presno (frišno) in posušeno eno naj bolj zdravih in tečnih jedil, ter donaša posamesnim lastnikom in celim pokrajinam velike dobičke. Kot naj boljši in naj rodovitnejši sadež hvalila se je češplja (sliva), ker daje naj več pridelka, služi ljudem v živež na mnogoversten način, in se dá porabiti za naj zlahnejša in naj okusnejša jedila. Omenilo se je dalje, da vsaki kraj in vsako podnebje ni za vinorejo; iz sadja pa se pripravlja lahko povsod mošt, ki je dobra in zdrava pijača. Tudi kis (jesih) iz sadja je veliko bolj zdrav mimo kemičnega. Sadno drevje daje tudi o vročini hladno senco. V bližavi njegovi rastejo trave, tudi salata, sočive i. t. d. veliko raje in bolje. Listje sadnih dreves daje tudi dober gnoj. Dalje dajó sadna drevesa tudi mnogo lesa. Marsikomu morebiti ni znano, da taka leta, ko je malo sadja, pa zato drevje na moči in debelosti toliko bolj dovezema; tedaj je korist na vsako stran velika. In koliko vrednost ima za mizarstvo orehev, češnjev in hrušev les! pa, ako bi tudi tega ne bilo, dajó sadna drevesa toliko lesa, kot buka. Sadjereja je v primeri z obdelovanjem zemlje ali tudi v primeri z vinorejo veliko koristnejša in tudi veliko ložja, ker daje manj truda in je izpostavljena tudi veliko manj vremenskim nevarnostim, n. p.: suši, moči, toči, slani itd. Narava sama odlikuje opravila sadjerejca s tem, da je oskerbovanje sadnih dreves postavila v čas, ko po večjem druga poljska dela počivajo. Sadjereja pa se more tudi ekonomično ali varčno opravilo imenovati, ker jo brez posebnega truda lahko opravljajo posamesni ljudje; ja celó v kratek čas in v zabavo jim je oskerbovanje sadnih dreves. Tudi raznovertnih ved-

nost ne zahteva ona toliko, kot oskerbovanje kmetij, i. t. d. Ako človek take koristi bolj na tanko premišljuje, res lahko razvidi, da ima sadjerejec mimo obdelovca zemlje veliko ložji stan, in tudi dokaj boljši dobičke.

(Dalje prih.)

Metelko

v

slovenskem slovstvu.

Tihemu potoku podoben, ki lepe senožeti in ravne polja rosí, je delal Metelko do svoje sive starosti kakti naš drugi Dobrovski. Bil je Metelko ves Slovenec, in pa Dolencec. Bodi mu slava!
Slomšek.

Za stolnega kateheta je služil Metelko celo do smerti; učil je ob nedeljah in praznikih rokodelske in obertnijske učence kerščanskega nauka in dobival za to 300 gld. na leto. Razun tega je vedno pomagal v pastirstvu pri stolni cerkvi, navadno zgodaj maševal, pridigoval časih nemški, pozneje le slovenski, marljivo spovedoval, posebej Talijane, katerim je bil mnogo let edini spovednik. Pervega maja l. 1815 postane tudi hišni gospodar (Priesterhaus-Oekonom) in duhovni voditelj (Spiritual) v bogoslovskem semenišču, kjer je po smerti J. Kosa z vodjem vred čuval nad bogoslovci, vodil njihove pobožnosti, učil jih cerkvenih obredov, sv. pisma z njimi prebiral ob vtorkih in četrtekih itd., vse to brez posebne plače, le za hrano, do velikonoči l. 1817.

2. Vodja semeniški je bil takrat sloveči M. Ravnikar, bogoslovcem tudi učenik vérne ali dogmatike, na liceji pa učenik kerščanskega nauka, nedeljski govornik in ravnatelj. Tu že je spoznal Metelkota in menda prav on je bil, ki mu je pomogel tako naglo z dežele v mesto, ter pripravil ga k sebi v duhovščinico. Sam ves vnet — je za slovenščino vnemal tudi druge, licejske učence in bogoslovce, z besedo in z djanjem; pisaril je lepo in čisto, da nikdo poprej tako. Res je nekako „Ravnikar začetnik nove, veselejše dobe za slovenščino“, kar se bere v dokladi k 50. listu Novic l. 1845, kjer je popisano življenje njegovo. Tiste leta, kar sta skupaj vodila mlade duhovnike (l. 1815 - 17), je spisoval svoje „Zgodbe sv. pisma za mlade ljudi“. Da je sproti navdihoval Metelkota, si lahko mislimo, in bil mu je Ravnikar res pravi duhovni oče. Pač živo sta čutila oba, kaj se pravi, brez znanja slovenskega jezika mlade duhovnike pošiljati med narod slovenski. Kako so pa tudi — sami poptujeni — poptujevali narod, kako kvarili njegov jezik, ker se ga znanstveno nikjer učili niso!

Bilo je l. 1795, da je Janez Debévec (bélec-le-vc-uc!), ka-
tehet v dekliški šoli pri Uršulinkah, slovenski jezik razlagati jel pri-
hodnjim duhovnikom; ali vojska, modricam nikdar prijazna, ustavi
že l. 1797 to početje in v semeniški knjigarni se hrani slovnica,
ktero si je spisoval bil v ta namen. Za Francoza so pač gojili nar-
odni jezik. Vodnik je bil, kateri je učil in popeval slovenski, ter
z raznimi spisi budil učence in v nemal rojake za domače sloystvo;
ali po šolah se znanstveno nikjer ni razlagal jezik slovenski. Želeli
so tega nauka vsi pravi domoljubi. Kako goreče ga je želel slavni
J. K o p i t a r, popisuje v svoji slovnici, kjer tudi pripoveduje, kako hudo
nemškutarijo tolikrat brez potrebe kranjski pisarji in govorniki, naj-
več duhovniki, ter kaže, kako bi se dalo popraviti in zboljšati slo-
vensko govorjenje in pisanje. Naši kranjski t. j. slovenski pisatelji,
pravi, naj bi bolj pogostoma občevali s kmetom; latinski pisane
knjige slovénili namesti nemških; prebirali naj bi slovenske narečja,
ktere od Nemčije nič vediti ne morejo; popoln pa razumen in zlasti
zvest slovar; in — brez vsega tega, stanovitna stolica slo-
venskega jezika v bogoslovnici, to bi bili prav gotovi po-
močki zoper omenjeno zlo t. j. zoper nemškutarjenje. Nauk sloven-
skega jezika — ta bi ves stan ljudskih učiteljev (duhovnov, ki imajo
naj več olike in prilike) navdušil za lepi slovanski jezik s tisto
vnemo, ktere gorijo doslej le posamni prijatelji: s pomočjo takih
učencev, ki so v svojih službah razpostavljeni po vsi deželi, bi slo-
venski slovnicař veseljni jezikov zaklad kakor z mrežo objel, le be-
sedica, le prislovica bi mu ne ušla! Naši slovanski bratje na jutru
in ob jugu, ki naš ménijo že skor popolnoma ponemčene, in — mi
sami bi stermeli o svojem starem lastnem bogastvu! V kratkem bi
na svetlem bilo dokaj vsakoršnih slovenskih bukev, pa dobrih!

Šolsko obzorje.

Iz Ljubljane. Med mnogimi obravnavami v dež. šolskem svetovalstvu
29. preteč. m., katerih se je prvič vdeleževal tudi novoimenovani ud dež.
šolskega svetovalstva g. prof. Šolar, se je tudi poročalo, do vsled minister-
skega dopisa popotnina okrajnim šolskim svétnikom iz deržavnega za-
klada ne more plačevati, in dež. šolsko svetovalstvo je tega mnenja, da
naj bi bolj premožni svétniki to častno službo brez plačila opravljali, manj
premožnim učiteljem pa naj bi se popotnina po kaki remuneraciji odškodovala.

— Učiteljski večeri, kateri se po odborovem sklepu (24. pr. m.)
obhajajo v društveni sobi v sredah zvečer, so se 4. t. m. začeli, in vidi se,
da učiteljem dajejo ne le prijetne zabave, temuč tudi mnogo tepe izobraže-
valne hrane. Prihodnjič več o tem.

— Udje slov. Matice dobodo za l. 1870. naslednja dela: 1) Leto-
pis ki obsega 28 pol. Pridjana je letopisu dr. L. Tomanova podoba.

2) Jovana Vesela-Koseskega razna dela pesniška in igrokazna; a ta knjiga se všteje na prihodnje leto, ker letošnje knjige mnogo presegajo stroške enega društvenega leta. 3) Slovenskega Stajerja 3. snopič v narodnem gospodarstvu, spis. g. dr. Ivan Geršak, obsega $7\frac{1}{2}$ pole. 4) Schoedlerjeva astronomija prevodil g. Vil. Ogrinc in kemija prevodil g. Erjavec, obsega nad 19 pol. 5) Slovenskega atlanta II. snopič s 3 zemljevidi: Azija, severna in južna Amerika.

V VI. občnem zboru 1 decembra l. l. so bili izvoljeni v odbor: dr. Janez Bleiweis z 260 glasovi, J. Gorjup (260), Vavrû (259), Tušek (233), grof Barbo (172), Svetec (172), baron Cojz (171), Kandernal (171), Bradaška (166), Ulaga (161), Jeran (140), Winkler (139). Ker g. Bradaška volitve ni sprejel, pride na njegovo mesto prof. Ivan Pajek, ki je dobil za temi naj več (124) glasov.

V odborovi seji, ktera je bila ravno ta dan, je bil izvoljen soglasno za predsednika g. dr. Costa in za podpredsednika pa dr. Razlag in dr. Vončina po listkih, blagajnik dr. Zupanec, pregledovalec društvenih računov prof. Šolar, ključarja prof. J. Marn in J. Vilhar z vsklikom, tako tudi dosedanji gospodarski odsek gg. Sovan, Vilhar in dr. Zupanec.

— Društvo v pomoč učiteljem in njihovim udovam in sirotam. Plačali so g. g.: Krašovic Anton iz Cerknice za l. 1871. — 6 gl.; Erker Jože, uč. pri Stari cerkvi na Kočevskem za l. 1871. — 6 gl.; Barle Janez iz Budanj v Vipavi 10 gl. na dolgu, plač. do l. 1869. — Zupan Lovrene iz Postojne za l. 1871., poslal 5 gl. (1 gl. premalo); Andrej Praprotnik, uč. tukaj, za l. 1871. — 6 gl.; J. Teršelic iz V. Doline za l. 1870. — 5 gold.

— Učiteljsko društvo za Kranjsko. Plačali so gg.: Pečar Janez iz Kostanjevice za l. 1871. in 1872. po 1 gold. = 2 gold.; Papa France, uč. v Starem tergu pri Ložu vstopnine 1 gold. (na dolgu za l. 1869., 1870. in 1871.); Božič Ignaci iz Loškega potoka, za l. 1871. 1 gl.; preč. g. Marn Jožef tukaj, vstopnine 1 gold.; Duhnar France iz Čerनुč, za l. 1870. 2 gold., Bernik Matija iz Šentvida pri Ljubljani, za l. 1870. 2 gold.; Waldherr Alojzi tukaj, še 1 gold. za l. 1869. plačal do 1871.; Pavlin France, uč. pr. g. Waldherrju, 4 gold. (plač. do l. 1871.); preč. g. Jože Klemencič tukaj, vstopnine in za l. 1869. = 3 gold.; Arko Gregor, učitelj v Trebnem za l. 1870. in 1871. po 1 gold. = 2 gold.; Bernot Valentin, podučitelj na Verhniki, 1 gold. vstopnine, potem za l. 1869. in 1870. po 1 gold. = 3 gold.; Andrej Praprotnik, uč. tukaj, 2 gold., France Praprotnik, uč. v Lescah 1 gold., oba za l. 1871. — Pristopili so g. g.: Pavšič Anton, učitelj v Šent Janž. dolu, vstopnine 1 gold. in za l. 1871. po 1 gold. = 2 gold.; Hrvat Blaž, ravnatelj na c. k. pripravnišnici, vstopnine 1 gold. in za l. 1871. 2 gold. = 3 gold.; Mihael Lazar, ravnatelj v čveterorazredni ljudski šoli v Kranji, 1 gl. vstopnine in za l. 1871. in 1872. po 1 gl. = 3 gold.; Jernej Ramovš, duhovni pomočnik v Spodnji Idriji in učitelj, vstopnine 1 gold.; Petrič Matija, učitelj v Grahovem, vstopnine 1 gold., za l. 1871. in 1872. po 1 gold. = 3 gold.

Premembe v učiteljskem stanu.

Na Kranjskem. G. France Černilec, učitelj na Jesenicah in g. France Klinar, učitelj v Podbrezjah, sta s službami menjala.